

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

Е л е н М а к к л о р і

Безладдя і смерть

З англійської переклав Петро Таращук

Publishing Scotland

Foillseachadh Alba

Переклад книжки підтримав
Шотландський видавничо-перекладацький фонд.

Перекладено за виданням:
Helen McClory. *Mayhem & Death*. Published by 404 Ink,
www.404ink.com @404ink.

All rights reserved © Helen McClory, 2018

Печера

Був пізній ранок сонячного дня наприкінці березня, дня, коли земля починає струменіти пахощами, протримавши їх цілу зиму в своїх коморах. В одному з багатоквартирних будинків із червоного пісковика жінка перекладала подушки дивана, що стояв коло вікна в загалом пустій кімнаті. Це Френсіс: усяне жовтавими цятками брезкле обличчя з блідою, зів'ялою шкірою, тьмяні, сивуваті коси, зібрані у вузол на потилиці, джемпер, затиканий важкими чорними складками в червону спідницю, під якою морщилися зимові рейтузи, боса. Френсіс стояла навколішки на дерев'яній підлозі. Збадьорена чистим сонячним сяєвом березневого дня, вона не молилася, а намагалася прибрати. Під однією диванною подушкою побачила маленьку тверду латунну ручку. Френсіс потягла за ручку, й піднялося дерев'яне вічко таємної схованки з доньчиними речами: дістала звідти зачовгану бляшанку, де лежали запальничка, самокрутки, три зім'яті фільтри й зіжмакане тютюнове листя. Френсіс чхнула — лише тютюн, гаразд. Дістала футляр від старих окулярів, який, запевняла донька, вона загубила, це було багато років тому, ще коли мала ходила до школи. Інші різноманітні предмети, що спонукали Френсіс трохи розчулитись, аж поки її по-справжньому вразила чорна нібито книжка, яка лежала на споді криївки.

На обкладинці книжки сяяв золотими літерами напис: «Оправ мене в золото», і Френсіс, провівши пучками по словах,

подумала, що вони, напевне, з якоїсь ліричної пісні, яку чула донька. Розгорнула книжку, спинка якої затріщала, і провела пучками вздовж першої сторінки. «Безладдя і смерть», — сповіщала вона поважним шрифтом, а нижче видніли неохайно написані чорною ручкою слова «кошмарний удар», оточені з усіх боків однаковими рисочками, що утворювали заштриховане поле. Френсіс, нараз стривожена неприхованою моторошністю головної назви, намагалася обдумати всі значення слова «удар». Старомодне, суто чоловіче слово. Означає дію, коли б'ють. Або колють чи трощать. Книжка невелика. Це слово, думала Френсіс, дурнувате й недоречне, Мадлен, напевне, десь підхопила його.

Френсіс лизнула палець і перегорнула першу сторінку. В одному кутку був надряпаний якийсь список, у кожному рядку стояла тільки дата. Глянула на першу дату — 7 листопада 1999 року. День, коли Мадлен пішла до початкової школи. Пізніше за решту дітей — унаслідок якоїсь дивної хвороби, тож початок навчального року вона пролежала в гарячці. Учителі казали, що дівчинка завжди трохи відставатиме від решти дітей, лікарі сказали, що хвороба, напевне, зашкодила їй, і та шкода має тривалий характер. Батько Мадлен улаштував сцену, малюючи похмурі перспективи і гнучись під тягарем гнітючих знань, проте Френсіс не погодилася не пускати доньку до школи, щоб мала ще рік сиділа вдома до початку нового шкільного року, нудилась і вередувала. Мадлен, стверджувала вона, має бути з однолітками. Дарма що Мадлен часто викликали до директора школи через те, що вона давала копняків іншим учням, галасувала, бентежилась і кричала, коли їй виправляли вимову, малювала дивні малюнки й дарувала їх іншим дітям як провісники їхнього майбутнього, і через те, що брехала, — неначе така мала дитина знає щось таке, про що варто брехати, або варта покарань за ту брехню, — через те, що вона ніколи не була *доброю* відповідно до безглуздих норм, щодо яких учителі малої та її однолітки якимсь чином доходили згоди.

Атож, через такий тяжкий початок донька Френсіс завжди пленталася позаду, була невмілою. Мати — спершу безтурботно, потім нетерпляче, а згодом зневірившись — знай чекала, коли ж особистість доньки позбудеться гальм і перешкод, прикрих рис вдачі, які постають між нею та іншими людьми. Проте ті риси ніколи не зникли.

Френсіс насилу підвелася й пішла на кухню. Набрала води в чайник, дивилась, як він закипає, налила собі чаю. Сонячне сяєво, надто кволе, щоб пробитись усередину, як улітку, зупинялося з того боку високих вікон, відгороджене від Френсіс тоненькими шибками. Чай обернув гарячу воду в червонува-то-буру рідину, а обережно додане молоко надало їй барви кота, якого Френсіс бачила колись в одному провінційному французькому містечку, де він спав на чиемусь порозі. Френсіс сіла з книжкою за кухонний стіл і глянула вгору на червоні простирадло та пошивку, що сохнули на перекладині над головою. Після списку дат на кількох перших сторінках без слів видніли малюнки морських тварин, фантастичних створінь із величезними очима, загнутими назад зубами і довгими мацаками. Річ очевидна, то підводні безхребетні створіння, які розпластують у просторі свої м'які тіла. Це все було трохи нецікавим для Френсіс, але донька завжди любила океан. Саме ця любов із властивою їй уважністю та серйозністю, до яких змушувала себе Мадлен, стала для неї надолуженням, дала їй змогу стати вартісною людиною.

Дати відповідали різним оповідям. Френсіс розгорнула книжку на першій даті (с. 6). Подана там оповідь була переказом сновиддя, як здавалося Френсіс, про морок усюди навколо і страхотливий тиск. Навряд чи дитині такого малого віку могло приснитися щось таке або навіть, якби приснилося, могло бути описане такими словами. Проте характер письма — адже мати знала доньчин почерк — був досить дитячий, тож видавалося, що все справді було записане тієї пори, про яку свідчила дата. З чашки Френсіс здіймалася пара й тонесеньким, ледве

помітним пасмом линула до стелі. Френсіс смикнула себе за комір джемпера, а потім і за саму шию. Дочитавши оповідь, не знала, як реагувати. Мати не могла собі уявити, що донька пише такі речі. Мадлен за межами своєї єдиної палкої цікавості завжди завдавала клопоту, але аж ніяк не засвідчувала передчасного розвитку, а в шкільному навчанні була просто недбала, блаженно не переймаючись часом виконання завдань; Мадлен немов утілювала рух, коли стенають плечима. Цей рух, а на додачу, може, ще й обурений проклін. Але хіба Мадлен не полюбляла фільми, чорні фільми, трилери з атмосферою, відповідною цій оповіді? Атмосферою, якомога близькою до сюрреалізму? «Безладдя і смерть». Мабуть, не годилося давати дівчинці змогу дивитися такі фільми, коли вона була ще дуже мала, але вони становили єдину розвагу, якою мати і донька насолоджувалися разом. Вони дивилися фільми, і то щовечора, вибирала Френсіс. Мадлен із грінками, сиром із кокосового молока, розплавленим на скибочках яблука, лежить, випроставшись, на білому килимку, що імітував овечу шкуру, і вкрай пильно зосереджується на образах, які миготять на екрані. *«Ти знаєш, що не можеш плавати так глибоко, жодна людина не здатна вижити там».* Мадлен підіймає і опускає ступні в капцях із собачими мордочками. Мадлен заперечувала свою нездатність сказати щось правдиве, хоч і знала, що задля самої вигадки в ній має бути бодай трохи правди, інакше це марні зусилля. Мала довгі лискучі коси, обтяті над плечима. *«У вашій крові з'являться бульбашки, і ви задихнетесь до смерті від крові у ваших легенях. Я хочу вдягти щось іще».* Сичить праска, Френсіс сприскує напахченою водою шкільну сорочку, провадячи делікатну ароматизацію, про яку вона ніколи не знала, як росла, і досі сприймає її лише як ритуал, який треба виконати, і запитує, не подумавши, чи має донька якесь домашнє завдання на завтра. Мадлен сидить і дивиться спід лоба. Далі завжди починається суперечка, здійсмається крик, і наступні дні затьмарені її похмурим настроєм. Мадлен була

саме така: грозовою хмарою, що прибрала форми тіла дівчинки, здатної змусити всю кімнату відчутти нестямні вибрики свого крутого норову. Вона й сама розуміла це. Господи, Френсіс ненавиділа доньку. Колись ненавиділа її.

Френсіс потерла чоло і похапцем перегорнула сторінку.

#

Френсіс ішла до станції Квін-стріт, її напхана бавовняна сумка на закупи прилягала до боку, а по вулиці в обох напрямках ходило надто багато людей. Не мавши зобов'язань, вона вирішила, що можна сісти на потяг і поїхати куди-небудь. Виявилось, що в Маллейг, за п'ять із чвертю годин від її життя. Френсіс хотіла думати про щось нове, натрапити на живлющі думки. Хоч як дивно це звучало в її голові, принаймні думки вже нікуди не розбіжаться. Після всього чекання, телефонного дзвінка, листів, кількох інтерв'ю, а потім мовчання озвалася потреба визволитися, з'явився порив принаймні фізично рухатися вперед, навіть якщо насправді вона в своєму житті не мала нічого, що тримало її на місці.

Френсіс сіла на потяг і, почуваячись сміховинною, зняла селфі з рясною зливою в селі Гарелочхед позаду себе, гори вкривав туман, здавалося, що, могутні, вони не помруть ніколи. Але помирає навіть гора. Подумайте про всі гори, які, напевне, стояли ще до того, як мавпи ходили. Або під час доби заледеніння, коли опустився білий покрив і вирівняв їх, коли повільні річки криги роздирали їхні схили. Подумайте про гори, коли з них зсувалися тонни і тонни зеленого ґрунту, каміння, рослин, верескливих і ревучих тварин, подумайте про землетруси, обвали, трощі, каменепади, тишу, ненастанний тупіт по землі, хтось приходить у гори з вибухівкою, пожирає їхні тіла за-для торгівлі золотом і плитняком. Ми всі насилу тримаємося, сказала собі Френсіс, дивлячись на своє обличчя в телефоні, де воно завжди видавалося асиметричнішим і тендітнішим,

ніж у дзеркалах. Дозволила собі усмішку, яка, Господи, могла видатися жалюгідною.

Френсіс мала невеличкий столик і можливість замовити поганеньку каву, яку принесли їй по коридору, а поки її несли, зіперлася ліктями на столик і притулилася головою до тремтячої шибки. Місцевість рясніла покривленими горобинами та ще якимись деревами, біла кора і блідо-зелені лишайники дедалі рясніше звисали з гілля, що далі на північ повз потяг. Проїхали вересове болото Раннох-Мур із водами, які ясніли сріблом. Якщо просто їхати далі й далі, тут, у Шотландії, починався зовсім інший край, тріпотіли трави на вітрі, височіли масивні скелі, потихеньку підточувані ерозією.

#

У Маллейгу Френсіс пішла від кінцевої залізничної станції до широкого поромного порту. По дорозі зайшла в білий будиночок і вийшла з целофановою торбинкою вудженої скумбрії. Маллейг. Містечко, де море завжди сіре, а хвили поцятковані мжичкою. Френсіс, авжеж, приїхала в місто, до якого належала, але на гадку їй не спадав жоден населений пункт, де б вона лишилася назавжди.

Френсіс збавляла час, стоячи між білих ліній, що сходилися клином, спостерігала біло-червоний борт порома по той бік хвиль. На поромі показалися моряки, і їхній перегук спонукав Френсіс відійти. Чоловік у крамниці сувенірів підказав, що на вулиці Ловат-Террас є гостьовий будиночок, спробуй там. А завтра? Завтра, подумала Френсіс.

Кімната була обклеєна шпалерами з магноліями поверх деревних плит, ліжка вкривала туго напнута груба ковдра. Чаю годі було дістати, тож Френсіс випила склянку води і дзьобала жирну плоть із майже чистих кісток скумбрії, потім склала кістки і торбинку в сумку, яку мала з собою, й повісила її на ручку дверей. Відчинила вікно, щоб провітрити кімнату. Здавалося, ніби вона в передмісті, хоча праворуч тяглися, здається, дві

вулиці, сіра безодня хвилювалася під ясним небом, що мало-помалу вже стало темно-синім, його краї розпливлися, в будинках позапалювали вогні, і Френсіс, утомившись дивитися, рано лягла спати, склавши пальці, що тхнули вудженою рибою, в кулаки обабіч свого тіла.

Рано-вранці до сновидь Френсіс долинуло кигикання чайок, і їй наснився кошмар. Хоча насправді то був радше сон наяву: вона лежала прокинувшись, пригладжувала коси, продумувала послідовність подій і була нездатна зупинитися.

Почалося з довгої прогулянки, Френсіс пішла вздовж верхнього краю обшарпаного вітрами скелястого урвища. Море видавало такий звук, наче сіль у ньому кристалізувалася і ті гострі кристали стиралися об підніжжя скель. Далі Френсіс зійшла на стежку, що привела її до чагарнику, де ріс дрік із яскравими жовтими квітами, які в реальному житті пахли для неї наче сонцезахисний крем, намащений на охолоджене масло, хоч уві сні не пахли нічим, притаманний їм запах перейшов у яскравість кольору. Кущі дроку з жовтими квітами, які, здавалося, палахкотіли, були вже зрілими рослинами, товсте гілля здіймалося високо вгору, або ж, може, вона сама стала менша, тепер уже не бачила скель, або ж перебувала вже в іншому місці, без скель, бо збагнула, що вже не чує вітру і моря з соляними скалками, але, якщо в більшості сновидь дуже швидко приймають перебування ніде й раптові зміни, тут вона засмутилася й пішла далі поміж колючий дрік, заплуталась у гушавині, в мовчазному, позбавленому запаку нестерпно жовтому лабіринті. Френсіс уві сні не бачила ніякої стежки, по якій можна було б дійти до центру, не розуміла, як можна вийти звідти, повернутися на місце, звідки вирушала. Але ніщо їй не гналося за нею, сонечко пригрівало, а пелюстки між колючок були ніжні й безперечно гарні, хоча вона здригалася на думку, що таку безладну рослинну плутанину можна, хоч як дивно, називати гарною. Але Френсіс не потребувала тієї краси, щоб заспокоїтись, у зображеній уявою сцені не було

ніякого справжнього страху, і тільки ненастанні, настирливі думки зрештою спонукали її підвестися.

#

Холодне, вогке повітря аж обпікало обличчя Френсіс, а дивлячись на обрій, вона вдавала, ніби прагне тільки того, що попереду, острова, який з'являвся серед тьмяних пурпурових барв і до якого мав пристати пором. На червоній палубі стояв високий чоловік у зеленому навощеному жакеті й розмовляв із подругою — невисокою мовчазною жінкою в синьому пальті. Френсіс хотіла б... але пара вже розставалася, та жінка пішла. Ті двоє не знали одне одного або, може, знали, і жінку послали по каву, вона незграбно подибала, протискаючись крізь овальні двері на сходи. Пішла вниз у нутрощі, де був буфет.

— Чудовий день, правда? — запитав високий чоловік, ухопившись за білий фальшборт. Френсіс дала собі два варіанти вибору, обрала другий і незворушно обернулася до хвиль, ідучи за тією особливою, меншою за піщинку силою, яку треба мати, щоб відмовитись капітулювати перед привітанням незнайомця. Ця сила сама озивається під шкірою, це прагнення, якого годі позбутися, воно має бути там, і, якщо ти бодай раз успішно утвердила її без озлоблення з кожного боку, тоді згодом можеш дозволити собі повторити цей акт: бережеш себе для себе, а інші приймають твої дії.

— Чудовий, правда? — знову запитав чоловік. — Таки правда. — Ударив у долоні і глянув на Френсіс, як вона й боялася, що гляне. Френсіс зітхнула й дістала телефон. Згадала, що на другу годину в неї призначена зустріч із психологом. Але в Глазго, за багато сотень миль. Знайшла селфі Мадлен під час останніх підготовчих тренувань перед відплиттям, на якому Френсіс не була присутня, та ніхто й не запрошував її. В робочому костюмі, дарма що цілком звичайному: синій гольф із високим коміром, наче донька працювала на гольфовому курорті, а не на дослідній морській соціологічній станції,

вона видавалася самовпевненою. Позаду Мадлен рясніють за-
клетками масивні машини загадкового призначення, певним
чином схожі на судно, на якому тепер Френсіс.

— Це моя донька Мадлен, — проказала Френсіс, тримаючи
телефон.

— Ох, десь далеко, якщо дивитесь на неї? — Чоловік у про-
вощеній куртці був, здається, несхитно щирим, коли дивився
на фото.

— Авжеж, думаю, що так, — відповіла Френсіс.

— Вона живе на острові Скай чи просто поїхала кудись?

Френсіс знову мала перед собою два варіанти вибору.

— Ні, вона не живе на острові. Насправді вона взагалі не живе
на суходолі. Мені сказали, що вона загинула. Але я не знаю,
чи там, де вона, можна бути живим або мертвим. Немає на-
гробка, немає могили, яку можна провідати, хоча подейку-
ють, що підводну станцію перетворять у своєрідний меморіал,
але я не знаю, як він може правити за могилу, якщо немає
змоги провідати її. Та або та родина інколи докладає зусиль,
щоб підняти тіла. Думаю, вони мають гроші, адвокатів. Енергію.

Трохи згодом мовчазна товаришка повернулася, несучи
пластмасові чашечки. Високий чоловік на той час уже сидів
у червоному фотелі в ряду червоних фотелів, поставлених
на червону палубу нижче від білого борту порома, обернув-
шись плечима до Френсіс і гортаючи путівник по найкращих
заводах віскі в усій Шотландії, стравді таких, до яких не можна
не завітати.

#

Френсіс опинилася в болотистих, порослих колючим чагар-
ником внутрішніх районах острова, йшла по нерівній піщаній
стежці, на якій раз по раз траплялися калюжі. Вона чула, що
тут є водоспад, але, побачивши його і не відчувши захвату,
пішла далі поміж недавно висаджених соснових саджанців

у бежевих пластикових циліндрах і споглядала всі відтінки коричневого кольору, які могла запропонувати тутешня місцевість напровесні. Коли-небудь, думала Френсіс, підіймаючи каптур, бо знову замжичило, я житиму там, де не буде вогкості. У якомусь чистому місці, де листя опадає на початку листопада і земля вкрита снігом до квітня, де не буде нічого схожого на це вмирання, коли стаєш немов спорою, клубком і просто перебуваєш тут. Там літо буде спекотне, і вона гулятиме в літні дні, гулятиме цілісінський день, а ввечері добре засинатиме з ледь попеченим обличчям і головою, сповненою картин блакитного неба і пагорбів. Френсіс ніколи ніде не була, крім тутешніх місць, головного острова і деяких островів у морі, одного разу відвідала Ірландію, але й там марно було сподіватися на суху погоду. Було ще дві подорожі до Франції, радісні події, але насправді вона пам'ятала з них тільки рудуватого кота, що спав на порозі, і кілька хвилин споглядання з машини заплави, коли вона та її колишній чоловік зіткнулися лобами через пропущений поворот і якісь родинні негаразди. А саме тепер, під майже невидимим дощем, Френсіс не могла уявити собі, який вигляд мала б яка-небудь суха місцевість. Мадлен закотила б очі й дістала б що-небудь зі свого телефону, щоб показати мені, думала Френсіс. Але ні, вона не покаже. Мадлен пішла геть. Мадлен уже не любила матір досить, щоб лишатися над морем, над неймовірним лихом, яке забрало її.

Френсіс якийсь час ішла далі, аж поки з носа в неї потекло і вона зупинилася, глянула на приховані млою пагорби, видихнула, розвернулася і пройшла крізь дедалі густішу мжичку десь вісім кілометрів назад до своєї взятої напрокат машини. Вона зупинилася в побіленому готелі з яскравим вогнем у каміні, що, здавалося, кусав і лизав камінну решітку ще з 1745 року. Френсіс сиділа коло вогню, цмулила віскі й дивилася на біде полум'я. За кілька столиків від неї гурт піших туристів грав у слова. В них усіх були добрі обличчя: високі скроні, червона й обвітрена шкіра від перебування надворі, яскраві очі

й кучеряве волосся, зав'язане ззаду, навіть у чоловіків. Френсіс спостерігала їх і відчувала, що тане. Чоловіки молоді, але загартовані. Жінки круті, не всміхаються, але з великою цілестрамованістю рухів, сидять у довгих крапчастих вовняних джемперах зеленої і синьої барв, черевиках, які давали змогу топтати круглі улоговини й видиратися на всі гострі хребти, яких не бракує в тутешніх горах. Це недобре, що вона відтанула отак. Вона знову може почати думати про Мадлен, і то на людях. Можливо, було б краще лишитися в Глазго. У квартирі вона змушує себе сидіти, терпіти стіни і перехід одного нікчемного скорченого дня в інший, а потім ще інший. Френсіс зосередилася на денці склянки й золотій рідині, що вигравала там, на дешевому бордовому килимі під ногами, примарних оленьчих рогах над каміном, чорна книжечка із золотими лискучими письменами лежала в безпеці в її сумці. Френсіс подумала, що немає такої речі, як безпека. Зрештою вона вирішила піти в свою кімнату до того, як гравці дограють у гру, щоб знати, що вони в барі, де вона й лишила їх, де вони живуть, і то здоровим життям, навіть якщо неможливо стати такими, як вони.

У кімнаті Френсіс умила обличчя й розчесала попелясто-жовті коси. У своїй кімнаті, вона була в своїй кімнаті — тією мірою, якою могла мати таке відчуття.

#

«Безладдя і смерть». Чому вона написала так, думала Френсіс, водячи нігтем великого пальця по рукопису доньки. Мадлен теж ніколи не знала, принаймні наскільки здогадувалася Френсіс, що не могла відкинути й можливості, що там записані таємниці, страждання, рани, що їх донька бачила або зазнала і зберігала, соромлячись, для себе. Краще ніколи не мати дітей, думала Френсіс. Ларкін, його вірш, — Мадлен читала Ларкіна в школі, понад п'ятнадцять років тому, і певні речі могли закарбуватися. В деяких його віршах було те, що Френсіс упізнавала, те, чого вона прагнула, і мати знала, що й донька реагувала

так само. Як і тоді, коли вони дивилися вдвох фільм «У душі Луїна Дейвіса». Рішучий, холодний нігілізм, бадьорий, як зима, і не менш заспокійливий. Френсіс думала, що потребує таких глибоких білих зим, які майже зникли в Шотландії, через їхній характер, *давні* почуття, які вони породжують. Зимми набагато давніші за весни. Тоді й життя давніше за смерть, думала вона, бо смерть потребує життя. Так-то. Життя — перше, що виривається з обіймів зими, маленьке, м'яке, конвульсивне, — і наступної миті смерть. А потім, через багато років, росте трава, буяє цвіт із хворобливим запахом і все є в достатку, падає й розквашується в достатку, але на той час це вже надто велика кваша запізнілих думок, сентиментальне, майже, але не зовсім фальшиве запевнення життя в життєвому успіху, яке й слід розуміти як таке перед лицем минушості геть усього. Мадлен не зовсім дійшла до такого розуміння, не зовсім вийшла за межі підліткового розуміння смерті як простого драматичного *бах*, падіння на підлогу, не мала чуття повторюваної звичайної протилежності і самоомани. Але, думала Френсіс, я лише дійшла до її мрій та думок тієї пори, коли їй було... чотирнадцять? Поки що ніщо нічого не пояснювало ні в самій Мадлен, ні в будь-чому ззовні від Мадлен. Як багато я не помічала в доньці, думала Френсіс. А може, не дуже багато, не те, що я хотіла знати. А скільки їй було років, коли вона померла? Чи була вона в безпеці? Френсіс протерла очі, потім визирнула з вікна кімнати на дорогу й затоку десь далі за нею, після смуги мокрої мертвої болотистої землі. Френсіс, ти ще досі йдеш, думала вона. Збираєшся дійти до місця, де все зупиняється, а потім пройти крізь браму, і тоді все проясніє. Ти хочеш просто йти, аж поки проясніє. Або ні.

Френсіс розгорнула карту на одному зі столів. Карта давня, але дороги тут навряд чи змінилися, думала вона. Її палець простежив намальовану олівцем лінію до маленького знаку *x* під словами «Печера Кільвекстер». Френсіс думала: а чи не буде забагато — піти в ту печеру, де, як можна

припустити, танцюють небіжчики або ельфи? Френсіс надулася на себе: і на своє поблажливе Я, і на Я, яке накидало обмеження.

Гаразд, може, щось менш очевидне?

Як-от розмова з ким-небудь?

Ні, але бути самотньою жінкою з лихом у серці означає приймати найгустіші, немов смола, жалощі від будь-кого, хто не одразу відсахнувся від неї; іноді можна прагнути цих жалощів, але після них вона почувається слабшою. Френсіс пропустила більшість сеансів спілкування з психологом, але, здається, ніхто ніколи не дорікав їй. Ніхто з інших батьків-матерів не відписував їй, коли вона писала їм електронні листи про нещасний випадок, що забрав і їхніх дітей. Вона б — вона б діяла так, як діяла. Тепер ти вже на дюйм ближче до небіжчиці, сказала собі Френсіс, і не скористатися цим було б нудно.

Френсіс, хоч і знаючи себе на всіх поворотах, обмежених сподіваннями навколишніх людей, і чужих, і знайомих, раніше ніколи нікого не хотіла надміру збентежити тим, як брижі її особистості каламутять день іншої людини, ніколи не хотіла не мати такого варіанта вибору, — інколи й без хвилювання, — як руйнування всього клятого світу. Навіть коли мала дитину, — на що Френсіс, авжеж, нарікала, — ці почуття не зникли остаточно. Якийсь час вона задовольнялася тим, що відчувала пульс бажання, але не діяла задля його реалізації, напруги було досить. А тепер лихо зробило для неї інколи можливим оцінити ситуацію і діяти за межами звичайно прийнятних норм, але не зухвало, не надто гучно, не надто довго. Нехтувати вітання, не ходити на зустрічі, виходити за рамки свого життя — це все було добре. Але яка користь із цього всього, зі свободи бути тут або там, в егоїстичній дірі тут чи в егоїстичній дірі там? Френсіс уперлася руками в стільницю, аж поки побіліли пучки: наскільки кращим було б життя, якби стіл замість чинити опір легенько подався, лагідно дав би її пальцям пройти крізь шар лаку, крізь структуру деревини. Френсіс відчула, що хтось спостерігає за нею. То був молодик із бородою,

отам за дверима, сидів у барі, що мав бути зачинений (уранці в неділю), але весело полискував, сонячне проміння потрапило в пастку й танцювало на пляшках віскі, навіть із дешевим американським. Чоловік у барі підняв до неї свій келих. Френсіс відвернула голову. А потім полагіднішала: молодик видавався спокійним, був одним із піших туристів, яких вона бачила вчора, його зелений вовняний джемпер був обкручений навколо пояса, як зав'язують малі діти. Ти ніколи, навіть усміхаючись іншим людям, не знала, що може виявитись допущеним, бо провела життя, відмовляючись від свого ества. Ох, гаразд, сказала собі Френсіс, у такому разі печера, бо ми маємо світло. Перед її очима щось блиснуло, наче мокрий камінь.

#

Невелика латка болотного мирту метлялася в різні боки, прилягала до землі і знову випростувалася. Навколо тієї латки пустища буйних бурих трав і вересу з маленькими сухими квіточками хиталися так само, але з меншою амплітудою, залежною від фізики та жилавості їхніх рослинних тіл. Френсіс притримувала на голові попелясті коси, щоб їх не задувало в очі, і йшла вперед. Підійшла до кам'яного отвору, що був входом до печери. Вона була невелика й низька, майже нічого цікавого, Френсіс мало що могла б розповісти собі про неї, хіба що їй трохи паморочилось у голові, коли вона заглядала всередину. Френсіс зігнулася й дістала з сумки ліхтарик. Вересовий вітер ненастанно свистів їй у вухах, але отвір був мовчазний, вона відчувала, що тиша і пільма затиснуті там ліпше, ніж може затиснути тишу і пільму людський кулак, бо печера тримала їх у собі набагато довше. Все, що там було, і то протягом сторіч, — лише прохід на кілька метрів, який вів до невеликої зали, а в невеликій залі, якщо вона була такою, якими вони є звичайно, не було нічого, крім гравію, насипаного, щоб ступав відвідувач, і вітання могили.

Якийсь час, стоячи перед печерою, Френсіс підносила жовте світло ліхтарика до стелі та кам'яної підлоги й оглядала їх. Навіть зайшла одного разу й торкнулася стелі зігнутою спиною. А потім згадала молодика в барі. Їй думала між холодним камінням про той світ, вузькі проходи, жіночість, могили, склад або поховане житло, куди цієї миті її справді нездоланно вабило. Життя. Плотське. Пікантне. Причина. Квадратики гри в слова, що їх розкидали і збирали люди, яких вона не знала, з якими ніколи не розмовляла і яким не сподобалися б ані вона, ані її велика потреба в підтримці, якби вони знали її (а Мадлен знала?). Калатання серця, якого вона не чула через тишу роззявленої пащі печери. Нездатність чути спонукала її страшенно розсердитись і образитись на печеру, і ці почуття взяли гору над рештою прикросців. Френсіс дістала з сумки доньчину книжку й заходилася схвильовано гортати. Авжеж, донька мала на увазі, щоб її поховали тут; тепер, коли Френсіс уже прочитала книжку, або прочитала принаймні досить, щоб збагнути, що мрії Мадлен, або її описи цих мрій, були похмурі, здебільшого десь такі, як і розповідали про них її шкільні вчителі та однолітки, тож треба покласти цю книжку в пітьмі й лишити там, так само як і тіло її доньки лежить у пітьмі навіть тепер, набагато нижче від поверхні світу. Не лишити книжку тут означало б своєрідну невдалу спробу подолати своє горе. Але в чиїх очах? І далі тримаючи «Безладдя і смерть», Френсіс розвернулася, вийшла з печери назад на вересовище і випростала голову, відчувши на шиї плювки дощу; захищаючись від них, застєгнула ковзну застібку.

— Іди до біса! — кинула Френсіс печері, ляснувши по камінню книжкою і навіть не озирнувшись.

#

Френсіс поклала свою бавовняну сумку на багажну полицку і вагалася, тримаючи гаманець у руці. Можна було б щось випити. Але ж можуть трапитись прогнози, недотепи, які займуть

її місце, коли вона піде, злодії, які заберуть її речі, навіть непотрібні речі, які лежали в цій сумці, або ж потяг поділять і він поїде по іншій колії з причин, оголошених по системі внутрішнього зв'язку, а вона може не почути. Запрацював двигун, стіни вагона здригнулися. Френсіс усміхнулася. На мить подумала про мовчазну підводну базу за тисячі миль звідси, куди поїхала її донька і де всіх працівників бази, зокрема й доньку, давно вже вважають за мертвих. А вона тут, у потязі, знову! Ладна поїхати куди-небудь, по відкритій місцевості, де все навколишнє от-от прокинеться до життя, швидко ростиме, а потім зів'яне і, мертво, впаде. А Мадлен — ні, бо вже впала. Френсіс підвелася й пішла по вузькому проходу до вагона-салону, і то просто до бару, взяла пляшечку горілки і пляшечку тоніку, невелику пластмасову скляночку, щоб змішувати їх, криги вже не було. Сіла коло вікна цього вагона, де п'ють, місце знайти було неважко, зате було набагато важче не звертати уваги на людей, що, як і вона, вже почали збиратися, — а вона ж дуже хотіла полюбити їх, незважаючи на впертий брак любові до неї і властиву їй незнищенну нездатність привабити ту любов до себе. Потяг не рухався, потім посунулась платформа, а згодом жваво помчав і потяг.